

sosalurin

telf. 147 20. 11820
box 76, 3800 Tórshavn
p/f sosialurin

Útgevri:

Fyritaks-

og blaðstjóri: Tórfinn Smith (ábyrgd)

Bládmenn: Hogni Djurhuus

Jóhann Mortensen

Jan Müller

Lýsingar: Arne Thomsen

Uppseting: Sosialurin

Prent: Dimmalætting

Leygardagin hin 2. mai fór fram ein ógvuliga lægin sjónleikur á Føroya lögtingi — ein sjónleikur, ið meira enn nakað annað avdukaði tað grótharða maktstríð, sum í løtuni fer fram í fólkaflokkinum millum Óla Breckmann og Jógvan Sundstein og sum á tingið leikar í millum lögmann og Sundstein.

Enn er ikki møgulegt at siga nakað um, hvør ið vinnur hetta stríð, men tó er ein taparin vísur í forhond: hesin tapari er Føroya lögting og virðingin í fyrri tí demokrati, sum er grundarlagið undir hesum aldargamla stovni.

Tað sum hendi var í stuttum hetta: Aftan á, at lögtingsformaðurin Jógvan Sundstein hevur váttað fyrri Føroya lögtingi og øllum Føroya fólki, at upplýsingarnar í «álitinum» hjá tí sokallaða lögtingsgrannskoðaranum Óla Breckmann um Strandferðsluna eru heilar 3 (tríggjar) milliónir skeivar og lögtingsins lógarnevnd hevur tikið hesa váttan Jógvan Sundstein til eftirtektar, royndi sami maður at fáa lögtingið at atkvæða fyrri hesum rongu upplýsingum!

Hetta royndi hann at gera á tann hátt, at hann ætlaði at seta bæði «álitið» frá Óla Breckmann við teimum skeivu upplýsingunum og álitið hjá meirilutunum í lógarnevndini, har hesir upplýsingar verða avsannaðar, undir atkvæðu undir einum. Sostatt noyddist tann tingmaður, sum vildi tryggja sær, at skeivu upplýsingar Óla Breckmanns ikki vóru staðfestir í tingsins gerðabók, samstundis at atkvæða fyrri hesum skeivu upplýsingum og fyrri alt tað teimum ógvuliga kenslubornu og subjektivu metingum um Strandferðsluna, sum funnst í «álitinum» hjá Óla.

Henda roynd Sundsteins varð til alla lukku fyrri hann sjálvan og hansara grannskoðaravirki, ið jú grannskoðar Strandferðsluna, steðgað av andstøðini á tingi.

Spurningurin er nú: hvat var tað sum hendi? Svarið var greitt fyrri øllum tingmonnum, sum hava eygu at siggja við og oyru at hoyra við: eitt næstan ómenneskjansliga hart trýst var lagt á tingformann okkara frá lögmanni og frá Óla Breckmann.

Tað sum her hendi má fáa onkran at hugsa seg eitt sindur um, og spyrja seg sjálvan, hvussu okkara parlamentariska støða sær út, aftan á at henda borgarliga samgonga nú hevur ríkt í 4 mánaðir. Ein kann t. d. spyrja: hvat er tað fyrri ein meiriluti, sum velur ein Óla Breckmann til lögtingsgrannskoðara?

Hvat er tað fyrri ein lögmaður, sum stýðjar seg til ein tingmann, sum í sínum virksemi sum formaður í grannskoðaranevndini gongur á markinum til tað ólógliga og sum í sínum politiska virksemi fyrst og fremst sum blaðstjóri hevur sett alla politiska sámuligheit til viks? Síðan má ein spyrja, hvat hetta er fyrri ein tingformaður, sum íki hevur mót og manshjarta til at siga: »nú er nóg mikið, nú eru tí mínir samgongumenn farnir um alt mark fyrri politiskum, juridiskum og moralskum sóma, eg vil ikki vera við meira!«

Eftir stendur so tann størsti spurningurin: hvussu skulu vit krevja, at Føroya fólk skal kunna virða lögtingið og tær avgerðir, ið har verða tiknar, tað ið politikarar, sum skulu eittast at hava ábyrgd bera seg soleiðis at?

Var so einki gott við hesum fundi? kundur onkur spurt. Jú tvær ljósglæmur vóru í øllum afturhaldsmyrkinum: hetta at vit á tingi eiga eina andstøðu, sum ikki ætla at sita hendur í favn, meðan lögmaður og Óli Breckmann skammfara okkara gamla demokrati.

Hin litla glæman var, at Jógvan Sundstein sum tann einasti tinglimur úr samgonguni, var lýðin móti grein 7 í lógini um lögtingsgrannskoðarar og sostatt atkvæddi fyrri uppskotinum um, at gerast skal reglugerð fyrri virksemi hjá lögtingsgrannskoðaranum í framtíðini.

Nevnd menningargrunnsins

So hevur henda nevnd í seinastum alment fingið stórar ábreiðslur fyrri líkt og ólíkt. Fyrst og fremst frá idnaðarráðgevaranum/skrivara idnaðarfelagsins harra Tormóði Dahl við greinum í Sosialinum, Oyggtjóðindum, eins og 14. SEPTEMBER tekur tráðin upp.

Eg hevði ikki ætlað mær at fara í blóðin um alt hetta, av tí at øll henda skrivning er ikki annað enn grov illgiting og beinleiðis ósannindi. Men tá tú Tormóður heldur áfram — nú seinast á samkomu á Føroya Vikuni í SMS — við áløpi á Nevnd Menningargrunnsins og á lögtingsmenh, so meti eg, sum bæði nevndarlímur grunnsins og lögtingsmaður, at tú má ástálast. Tíni orð um, at hey «váttaðu» ikki eru mjúk í teyðinum og liða av maktgirnd o. a. skal eg lata standa fyrri tína rokning.

Fyrst hvat er Menningargrunnin? Mn.gr. varð settur á stovn 4/5-1973 av Føroya Løgtingi við lögtingslóg og reglugerð um grunnsins virki (viðm. skal, at tað idnaðarráðgevarin Tormóður Dahl, ið gjørdi uppskotið til hetta lógaruppskot — um Menningargrunn — sum Tjv. flokkurin legði á tingborð, og sum fekk góða undirteku á tingi). M. a. stendur í lógini: Nevnd grunnsins telur 3 límir, sum verða valdir av lögtinginum fyrri 3 ár. Ein nevndarlímur gongur út hvørt ár, fyrstu 2 árin við lutakasti. Nevndarlímur skulu hava góðan kunneika til idnað.

Hesa grein við Tormóður nú hava broytt soleiðis: At nevndin skal verða 5 límir — í staðin fyrri 3 — og at idnaðarfelagið verður 2 límir, og so lógið tó ljóðar, vil hann hava strikað. At kunneiki til idnað er neyðugur.

Hetta skilji eg onki av, men sjálvandi hevur ein og hvør rætt til at seta fram ynski um lógarbroying — av eini og hvørjari ló — ásanandi, at allar lógar áttu at verja endurskoðaðar, sum nakað av tíð fráliðu. Men eg meti tað verða skeivt og ódemokratiskt, um idnaðarráðgevarin skal avgera, hvør skal sita í nevnd grunnsins ella ikki.

Í nevnd grunnsins vóru í 1973 valdir: Dánjal Tausen, Sørvágar, Petur Reinert, Eidi og Jákup Hansen, Vestmanna, allar 3 idnaðarmenn og límur av idnaðarfelag Føroya. Nevndin skipaði seg við Jákup Hansen sum formanni. Í 1975 fór Petur Reinert í landsstýrið og varð eg — Ove Mikkelsen — valdur í hansara stað av Føroya Løgtingi, eisini límur í idnaðarfelagnum og hevði havt eitt sindur við framleiðslu at gera.

Í 1977 segði Jákup Hansen seg úr nevndini, og í staðin valdi Løgtingið Niklas Foldbo, Toftir, teknikum verkfrøðingur, umleið somu útbúgving sum idnaðarráðgevarin hevur, nevniliga civilingenieur — einans akademiska útbúgving, meðan Niklas eisini hevur 4 árs vinnu- og fakútbúgving, sum er neyðug fyrri at sleppa inn á

Teknikum. Nevndin skipaði seg ivð Dánjal Tausen formanni aftan á Jákup Hansen og í 1980 varð Niklas Foldbo valdur til formann.

So Tormóður, eg skilji ikki greitt: Hví tú metir nevndina ikki at hava havt ella hevur hylling á idnað? Og hví tú vilt seta 2 av «tínum» afturat?

Alt gott um lærdóm — eisini akademískan — men Tormóður, býlantur og pappir og bjørt hugskot aleina, byggja ikki land — nú eins og áður. Tað skal eisini annað til, nevniliga m. a. tað avgerandi, at leggja rygg til.

So er tað núverandi skrivari grunnsins, sum tú hevur fingið eitt ræðuliga illavörð horn í síðuna á. Hvi, viðkemur ikki mær, men avgerðandi fyrri Menningargrunnin er, at nevnd grunnsins er sera slett nógð við henda skrivara, eins og nevndin var fyrri fyrrverandi skrivara. Tú hevur so ógvuliga lítt av, at grunnnurin leigar høli í húsum skrivarans, metir tað at vera næstan ólóglegt, og heitir á lögtingsins grannskoðarar, eins og tú leitar eftir uttanlandsveldi og samanber: Hvussu hevði verið vordíð um: Ríkisumbodsi, dómarin ella fútin hevdu skrivstovu í egnum hølum: Tormóður: Hava ríkisumbodsi, dómarin og fútin ikki havt og hava skrivstovu í sama húsi teir búgva ??? At tú sipar til at skjól grunnsins ikki eru væl fjald av hesi orsök er óreiðligt.

Men Tormóður, harv húsast tú við idnaðarfelagnum og ráðgevaravirki tínum? Er tað ikki í leigaðum hølum í privatum húsum? Eg hevði havt hug at sagt: Hvat í viðverð viðkemur tað tær Tormóður Dahl, hvønn nevnd Mn.gr. setur sum skrivara, ella harv grunnnurin leigar seg inn o. a. ??? Men lat fara.

Tá grunnnurin varð stovnaður í 1973 setti nevndin Halgr. Winther Poulsen, sum skrivara. Men av tí, at Landsstýrið ikki var ført fyrri at útvega grunnninum høli at hústá, ið noyddist grunnnurin at hústá í skrivstovu skrivarans, líka fram til 1. august 1979, tá grunnnurin bleiv hús-villur. Og sum sæst av gerðabók grunnsins var aftur heitt fleiri ferðir á Landsstýrið um at veita grunnninum innivist — men sum fyrr var Landsstýrið ikki ført fyrri hesum. Tí avgjörði nevndin at leiga høli í húsum skrivarans, og er nevndin væl nógð við høl og onnur viðurskipti.

Skrivarastarvið varð skrivliga alment lýst leyst í føroyskum dagblæðum sum heildsgerst, tí grunnsins virki nú kravdi røkt av heildsgerst skrivarastarvi, um grunnsins virksemi ikki skuldi darvast av skrivligum o. e. arbeði.

At tú so illgitar um, at skrivari grunnsins hevur fingið møgulegan «fulltrú» er einans illgitingar, men arbeði skrivarans, sum nevndin áleggur honum, er tó ikki einans at skriva, men m. a. at skaffa tær møgulegu upplýsingar, og tær bundnu uppgávur nevndin áleggur skrivaranum at gera. At tú so hevur kagað í telefonbókina og funnið út av, at mað-

urin ber heitið «fulltrú» og nýtir tað í tíni ljótu skrivning, tað er lúsig.

Lønarpleserining er sambært Starvsmannafelagssáttmálanum er fulltrúar. Eg standi eisini í telefonbókini undir heitinum «skipari», men eg eri ikki skipari á ella í Menningargrunninum. So Tormóður lat vera við at leggja á garðin har líðið er lægst. Legg á meg ella hinir nevndarlímarnar, sum eitt mannfólk átti at gjørt.

So mini ráð til tín Tormóð skulu vera hesum viðvikjandi: Passað tú tína skrivstovu, holi og skrivarastarv fyrri idnaðarfelagið og sum idnaðarráðgevi, og lat Menningargrunnin passa sitt. Tí væl er tað ráðgevari idnaðarins, eitt starv sum tú hevur avgreitt burtur av gott, men tú er ikki bevilgjaður myndugleiki, sum jú er Føroya Løgting yvir bæði tær og mær.

Viðv. uppskoti til lógarbroying grunnsins, so hevur nevndin — uttan at biðið um loyvi frá idnaðarráðgevaranum — heitt á Landsstýrið um at velja 3 tiltakslímur til nevndina, so nevndin altíð kann vera arbeiðsfer vegna forfall ella annað, og hetta hevur so lögtingið gjørt.

Eisini hevur nevndin heitt á landsstýrið at broyta lógina so at tann árliga veitan fyrri figgarlógina til grunnnin eins og lánheimildin ikki verður fastlæst í fleiri ár fram yvir, men so at upphæddin kann broytast árliga útfra mettum tervi hjá Menningargrunninum og sum nevndin ger. Hetta er so gjørt í ár — uttan at lógin er broytt av lögtinginum — at veitanin yvir figgarlógina er hækkað til 8 mill. frá 5 mill. í fjør, eins og lánheimildin er hækkað frá 2 mill. til 5 mill. í ár.

Hesa metan ger nevnd grunnsins út frá figgararstöðni hjá teim virkjun grunnnurin hevur sett pening í, og út frá eini metan um væntandi umsóknir sum koma at verða — sjálvandi við einari ávisari eyka upphædd, og væntandi framvegis økjan av umsóknunum. Visir henda metan seg so at verða óv lítið, ger nevnd grunnsins jättandi myndugleikum vart við hetta í góðari tíð.

Annað mandat hevur grunnnurin ikki, enn at søkja um neyðugan pening til at nøkta tann tørv, umsóknir frá idnaðinum krevja til eina og hvørja tíð.

At hesin figgarligi tørvur er vaksin er gleðligt, tí samanber við bót 1976/77 — varð jättað í lán, studningi og veðhaldi 4,981 mill.

Í 1979/80 — varð jättað í lán, studningi í veðhaldi 13,216 mill.

Í 1980/81 varð jättað í lán, studningi og veðhaldi 19,000 mill.

Frá 1973 til 13/3-81 eru jättaðar íalt umleið 60 mill. í lán studningi/veðhaldi. Í hesum tíðarskeiði er yvir figgarlógina jättað til grunnnin 33,5 mill., so her sæst, at tað er skeivt at pástanda, at lánheimild grunnsins ikki hevur verið brukt.

Í 1976/77 vóru 60 umsóknir innkomnar og harav 45

gingnar á móti, og í 1979/80 vóru 110 umsóknir og 82 gingnar á móti, í 1980/81 vóru 209 umsóknir innkomnar og 94 gingnar á móti.

Av nevndarfundinum vóru í 1976/77 12 fundir. Í 1979/80 vóru 19 fundir og í 1980/81 37 fundir.

Hvussu idnaðurin í Føroyum sum heild liður undir figgarligum stórum tørv, eru vit Tormóður og eg púra samdir um, men upphædd av almennum stuðli til idnaðin eru hvørki tú ella eg harri yvir. Tað er meiriluti í figgararnevndini og á Føroya lögtingi sum avger hetta.

Tær umsóknir, ið Mn.gr. fær, verða allar sera væl viðgjørðar. Men tá her er talan um almennan pening — skattaborgarans pening — má nevndin sjálvandi kanna um møguleiki er fyrri um umsóknin byggir á einum figgarligum grundarlagi, sum kann bera seg, um tað er idnaður og um grunnnurin hevur heimild at veita hjálp o. s. fr. Hetta verður sjálvandi gjørt eisini um neyðugt at søkja sakkna hjálp, kanningar og annað.

Tá so 14. SEPTEMBER skrivar at Faroe Dane var okkara ráðgevari við Kaffivirkinum í Aðuvík, so er hetta ósatt. Tá her var talan um lutvissa handilsfyrteku, sum var ætlað at seta á stovn, vóruð Faroe Dane og allar aðrir kaffiinnflytarar spurdir um, hvussu nógð slog av kaffi og hvussu stór nógð verða seld her á landi — samlaðu innflytanina hevdu vit jú frá hagtalsdeildir. Tí sum kunnugt drekka føroyingar eins og onnur fólkaslag ikki allar sama merkis av kaffi og kanst tú ikki noyða nakran til tað. Út frá hesum og øðrum upplýsingum metti nevndin seg ikki kunna ganga umsóknina á móti. Men bæði mitt og hinir nevndarlímarna ynski er, at tað eydnast teimum at fáa eitt kaffivirki á stovn, og at tað kemur at bera seg.

Tá Mn.gr. jättar figgarligan stuðul til virki ella einkult persónar so sum lán, studning, veðhald rakstrarlávveðhald, uppbyggjngar-kredit, so er tann tryggileiki fyrri hesari jättan sum lóg grunnsins krevur aloftast síðsta veðhald — prioritet — og so statti ivasamar í mun til peningastovnan ella idnaðarar, og eisini av hesi orsök ber ikki altíð til at ganga øllum umsóknunum á móti, tá her er talan um almennan — skattaborganna pening.

Onlandsferðin í var til Brighton til alheimsstevnuvna fyrri fiskaalng, sum Tormóður Dahl og 14. SEPTEMBER hava so ílt av, er at siga: at Menningargrunnnurin hevur verið við at figgia byrjan av allari síla- og laksa-alng her á landi, eins og veitt rakstrarlán til allar verðandi alisteðir. Og vitandi at hesin idnaður fer at vinda uppá seg fram yvir, metti nevndin, at tað var rætt, at hon alment sum jättandi myndugleiki innan hetta øki, fekk sær kunnleika, eitt sindur av hylling á, hvat tað er nevndin jättar til. Tí vóru umboð úr nevndini á hesi alheims-